

EUSKAL KULTURA 1997

RITXI AIZPURUA

MUSIKA (ANTROPOLOGIA POLITIKOA)

Azken hamarkada honetako ongitasun egoerak, badu zer ikusirik gizartearen zenbait esparrutan biderkatzen ari den giza anomiarekin. Aldaketa nabarmenak utzi dizkigu eguneroko bizitzan (lan baldintza hutsalak, giza desberdintasunak, errepresio mozorrotoa, faxismo zuria...) eta hori Euskal Herrian bere eragin bereziarekin, hau da, «despolitizazio kutsuarekin»; baina soilik bizi daiteke —edo uzten digute bizi izaten— boterearekiko ditugun aurkako guneetan, eta hortik etor daiteke gizarte eta gazteriaren zati baten erradikalizazioa. Azken huteskundeetan horrelako zerbait aurkitu genuen gazteen boto emaitzetan, abstentzio handia kontuan hartuta, botoa polarizatu egin zen ezker abertzale eta eskuineko vasco-españolekin. Iparraldean nahiago nuke horrelako abagunerik balego.

80ko hamarkadan bolkana zirudien euskal gizarteak. Greba orokorra, borroka politikoak, alimaleko errepresioa, aber-

tzaletasuna, giza mugimenduen hazkundera, euskararen inguruko antolaketak, kale bizitza, insumisioa, gaztetxeak, okupazioa, irrati libreak, tribu desberdinak, rock radikal baskoa... Urte disdiratsu eta emankor horiek izan zuten beraien kontrapisua. Sistemak erabil zitzakeen baliabide guztiei heldu zien: errepresio bortitza, hilketak, atxiloketak, desokupaketak, lan merkatu berria... Garbiketa, derrigor, sistematikoa izan zen. Insurgentzia, urriki murriztu eta desegitea zen helburua.

Gazteen sarea osagai hauekin burutu zen: kontrainformazio idatzia (fanzineak, aldizkariak), irratigintza alternatiboa, gaztetxeak, insumisioa, autoeraketa politikoa, giza antolakuntza. Honek guztiak mobida kultural eztaugarria sortu zuen eta egitura musikala hartu zuen. Musika goiko sare horri esker elikatu zen eta elikatzen da. Rock radikal baskoaren garaian 100 talde ari baziren, 93an 1.000 izango dira eta 97an 2.000 pasa ibiliko dira euren deskarga sonikoak isurtzen. Kopuru horren irakurketa anitz egin daitezke. Osasungarria da maila eta kultura musikala goraka joatea, hori baita harrobia eta hortik irtengo baitira maiztasun handiagoarekin lehen mailako taldeak. Talde kopuru handi horrek beste zenbait ugalketa dakar ere: musika aretoak, taberna, eskenatoki gehiago... Aste arrunt batean euskal herrian 80 kontzertu izan daitezke eta bakoitzean 2,7 taldek jotzen du batezbeste eta orotara 220 talde mobiliza daitezke astero, gutxienik. Honetatik guztitik, % 80 bertoko taldeak lirake, besteak kanpotarrak. Euskarari bagagozkio, 50 talde inguru ariko dira astean zehar kontzertu horiek eskaintzen. Entzule-ikusle kopurua 20.000 lagunera irits daiteke, hori kontuan hartu gabe herriko festa edo ekitaldi erraldoiak, kasu horretan ikusle kopurua dexente igoko litzateke.

Euskal diskogintzak baditu berezko baloreak ekonomikoaz gain, nahiz eta azken finean hori izan garrantzitsuena. Leonel Mourak dio:

Ekonomia artea da. Konkista, suntsiketa eta menpekotasuna. Baina prozesua ere bada, ia kimikoa, non balore guztien disoluzioa eta arrazoia berarena ere ematen den.

Baina beste balore batzuk bilatzekotan «euskal» (zati batek) berrorek emango lioke, bere osagai politikoarekin estatuaren agintekeria sakratuaren aurka baitoa, eta gure gizartearen funtsa da kapitalaren arrazoia ez geratzea inoiz zalan-tzan. Gure arrazoia, aldiz, hori borrokatzea eta errealtate desberdin baten alde jokatzeko borroka eredu anitzekin. Gazte musikari askok era horretan dihardute eurek egiten duten musika motarekin eta hitzekin. Bada inkonformismo eta ustelkeriari aurre egiteko forma bat, lehenxeago aipatu bezala. Batzuk euskaraz, besteak gaztelaniaz, eta beste batzuk frantsesez. Hirurak daude bidean, nahiz eta «euskal» horri indar gehiago eman behar zaion egun; urtean argitaratutako 125 disketatik, erdia baino gutxiago dira euskaraz. Datuak konparatuko bagenitu orain dela 10 urtekoekin, aurrerapausoa nabarmena da. Hala ere, musika jarrera modura hartzeak baditu bere defizientziak eta hutsuneak, kreatibitate beraren mugatzaile bihurtzen da eta. Betidanik inportatu izan ditugu musika estiloak eta ereduak. Horretan ez gara izan oso aurrerakoiak. Triki-Pop eta metalak astintzen ari dira entzuleen belarriak. Gozategi, Alaitz eta Maider, S.A., Latzen, Koma, Su Ta Gar dira esanguratsuenak, besteak beste. Proposamen berriak ere jirabueletan dabiltza zenbait musikariren burmuinetan: metal industrialak, drum'n'bass, sanplerrak, trance... baina beti Ipar Europan eta Ipar Amerikan begiak jarrita. Euskal musika, Rock Radikal Baskoa, Euskal Herriko musika, Euskal folka, Euskal rocka... Beti ibili izan gara izenak jartzen, «mugatzen», identifikatzen, definitzen, sailkatzen, statusa ematen. Ez soilik musikan, bizitzaren beste alor guztietan ere bai, baina musikari gagozkionez, zer da euskal musika? Izan daiteke, agian, Gerediaga Elkartek Durangoko azokarako ematen duen euskal musikaren definizioa, non euskal musika den euskaraz kantatutakoa edo euskal musikagileek musika hutsez osatutako lanak. Euskal Herrikoa eta euskalduna gauza bera al dira? Zer da euskalduna izatea? Euskara duena noski, eta... Eta gero zergatik erdarazko (gaztelera, frantsesera) liburuak euskal gaiekin azokan? Euskal musika zentzu estriktoan ez dago, dena da eragina, handik edo eta edonondik hartutako ideiak, doinuak... Lokatiboa gehiago atsegin dut. Euskal Herriko mu-

sika, hots, Euskal Herrian egiten den musika. Txaubinismoe-tatik urrunduz, merezi duten kultura nahasketetan dago aniz-tasuna, desberdintasuna, eta Euskal Herria baino gehiago Euskal Herriak, pluralean, nahiago. Deleuze eta Guatarik ho-ri argitzeko nomadismo psikikoa izena erabiltzen dute. Euskal Herriak-ek, ordea, bizi nahi badu, euskaraz bizi beharko du, bestenez, ez dago eta Euskal Herriakerik. «Gune geografikoak, giza guneak, gune geografikoak, gune kulturalak, irudime- nezko guneak, gune politikoak, gune musikalak irekirik edu- ki, eremu askatuak sortzeko eta indartzeko» dio Hakin Bey estatubatuarrak. Lurra bera lantzen duenarentzat bada, Eus- kal Herria izanen da «Euskal» herria lantzen dutenentzat, bai- na euskal aurrerakoia, irudimentsua, apurtzailea.

Pentsaera, maitasuna, isiltasuna, askatasuna, jarrera... dena dago salgai eta erosgai gizartean. Gauza, gorputz, desio, doinu eta une guztiek daukate atxikiturik barra kodea edo etiketa bere salneurriarekin. Musika ez da gutxiagorako izan- go. Salmenta kopuru orokorrekin goraka egin badute ere urte- tik urtera, Euskal Herrian 1,3 disko buruko saltzen da urtean zehar (munduko 11 aurrenetan). Lehia basatia da salmenta to- kietan. Talde indartsuenen artean (ez 10 baino gehiago) sal- mentaren % 60 ingurura iristen dira, beste taldeek kuota izu- garria galdu dutela. Halaber, erosle kopuru bera, eta disko gehiago. Nire ustez «gehiagi» argitaratzen da eta gainera az- ken boladan, *Egin* eta *Egunkaria*-ko musika kanpainek (120 dis- ko desberdin) merkatuaren hanpadura ekarri dute, disko as- ko merkaturatu baitira. Barruko produktua, hau da, Euskal Herrian egiten dena % 10era ez da iritsiko, Estatuko musika % 31ra, nazioartekoa % 56ra eta klasikoa % 8an geratzen da. Piratetara joanda, Ipar Euskal Herrian CDaren salmenta % 85ekoa da, % 13koa kasetarena, eta biniloa gehi singlearena % 2. Hego Euskal Herrian % 70ekoa CDaren kasuan, % 29,5 kasse- ta eta % 0,5 biniloa eta singlea. CDaren barneraketa oso altua da, adibidez, Iparraldean kasik etxe guztietan CD aparatua duten bitartean, Hegoaldean % 60ra iristen da. Baina teknika aurrera doakigu eta CDa (errepuduktora eta aldi berean gra- batzailea ere) eta DBDA (soinua eta irudia batzen ditu baina

iraupen luzeago, —bi ordu pasatxo—, eta kalitate extremoarekin) azokaratzen ari dira.

Salmentetan zeresan handia dute, besteak beste, komunikabideek. Euskal Herrian aritzen diren komunikabideak hiru arlotan zatika daitezke. Bat, estatu mailakoak, batzuk ofizialak eta besteak komertzialak; gehiago arduratzen dira beren estatuko berriei buruz, euren burua *nacional* (espainola edo frantsesa) hitzarekin definitzen dute. Tarteka-marteka, hemengoari kasu egiten diote komertzialki etekina atera zaiola ikusten dutelako. Bi, Euskal Herri mailan funtzionatzen dutenak edo herrialdeka. Bai ofizialek, komertzialek zein «besteek» ardura nabarmenago dute hemengo musikarekiko, gehiago bultzatzen dute. Baina, adibidez, kasu zehatzetara joanez, ETBren alternatiba musikal bakarra umeei zuzendutako karaokea da. Lotsagarria. Irrati ofizialean, gazteei zuzendutako Euskadi Gaztea irrati formulari atxiki zaio, nahiz eta bertakoa babesten duen. Gehiago eska geniezaioke, gazteen musika heziketa, adibidez, ez erortzea formulismoan multinazionalen eraginez. Pentsa idatzian, guztiak dute gazteei zuzendutako gehigarria. Tratamenduz eta edukiz, maila ona ematen dute *Egin* eta *Egunkaria*-k, besteak estatuko mailakoekin konparatuko nituzke. Hiru, komunikabide alternatiboak. Ez dago komertzialtasun ikuririk, beraz hezitzaile eta aurrerakoi kutsua dute. Txarrena da ez dutela hedakuntza handiegirik, idatzi honen hasieran aipatutakoa lekuko. Beraz, hitz bitan, mass mediak pentsaera eta jarduera irizpidedunen suntsitzaileek dira, astia kontsumituz behartasun faltsuetan eta bizitza alferrik galduz larrialditasunezko ilusioetan. Hiru musika denda moeta ibiliko dira eroso: gune handiak (gero eta indartsuago, eta gainera jendearnohiturak aldatzen ari dena), kate dendak (materialaren mugikortasun itzela dutelako) eta denda txikiak (musika mota batean oinarritzen direnak, bezero finkoa ekarriz). Hirugarren kasu honetan, bezeroak informazio puntuala izango du, saltzailea musikologoa izango baita, baina besteetan informazio puntu bakarra entzuketa puntuetan egongo da, primatuz masa produktua eta salmenta handikoa, norberak daukan musika, jakintza gogo asea gabe. Beraz, joera analfabetismorakoa da, ez soilik musikan, beste arlo guztietan bezala.

Aldizkari espezializatuetan egon daiteke interesgune jatorre-netakoa. Euskara hutsean bakarra dago: *Entzun!* Oro har, musika-kazetaritza eta kritika maila makalean daude. Gogoak betetzen du profesionaltasunaren hutsunea. Fanzineen zeregina eta maila beti aurretik doaz, egunerokotasuna eta kalea bizi dute eta euren interesgunea musika da eta horretaz arduratzen dira. Badira musika eta politika nahasten dituzten fanzineak.

Banatzaileak ere standarizaziora doaz. Saltzen dena mugitu gune handi horietan eta zaindu espezializazio salmenta puntuak nola-hala.

Dena bihurtu da ekonomia. Dena da politikoa. Baudrillard-ek dioen bezala, eguneroko bizitza, eromena, hizkuntza, mass media, desioa, musika, dena bihurtzen da politikoa askatasun eta masa-kolektiboen prozesuen ildoan sartzen den neurrian. Dena jakin nahi da gizarte honetan baina menperakuntza espektakularrak era berean ezaguera historikoa desagertarazi nahi du, hau da, ezjakintasunaren antolakuntza eratu du gure kontra.

Oro har, Euskal Herrian egin den musikak (euskaraz zein erdaraz) funtzio baliogarria bete duela esan daiteke. Euskal musikak (folk, rock, autore...) kutsu politikoagoa izan du, «euskal» horregatik bizi dugun gatazka dela medio. Baina ez da soilik E.H.ko gatazka. Menperakuntza espektakularrak, Guy Debord-ek azaltzen duen bezala, hedakuntza planetarioa du. Horregatik musikak balio izugarria du gogoratzeko, ez ahazteko, ahalmentzeko, ezjakintasuna soilik egiten baita edonon edonor erabiltzeko. Musikak kaleko eslogan ugari ekarri ditu gogora eta musikak sortu ditu beste hamaika esaldi historiko. Baina musikaren barruan ere badabil menperakuntza espektakularren harra, euskaraz egin zein erdaraz.

Gaur, musika katalizadore baten beharrean dakusat. Lehen, baziren gazte eta ez hain gazte ziren musikari karismatikoak. Karisma handiko pertsonen giroa gehiago mugiarazten dute eta karisma hori ez dut lotu nahi kaudilajearekin. Orain, taldeen izenak geratzen dira jendearen buruan. Hala eta guztiz, gartzarora adina baino gehiago jarrera da. Greil Markus-en hi-

tzetan «belaunaldien arteko guda bultzatu beharrean, hobeto egingo genuke menperatzaile eta menperatuen arteko liskarrrak sortzen». Eta hori da, Greil Markus-en arabera rockak bilatu nahi duena. Hor dago koxka. Ni, bederen, musikak duen eragin eta sormen puntu horrek txunditu nau eta txunditzen. Menperakuntza espektakularraren sarearen aurka eraikitako sormen hori da ezin dena ahaztu. «Edan eta ahaztu» lemaren aurrean «ez ahaztu, gogoratu».

D'Anunzio italiarrak lehen gerrate ostean berea egin zuen Fiume herria, Italiako mugatik gertu dagoen Eslovenian eta hango konstituzioa idatzi zuenean musika giza aldaketa iraultzaileen eredu bilakatu zuen. Egia esateko ez zuen denbora luzean iraun, baina denborari berari baino interesgarriago deritzot datuari, jarrera eta ekintzari.

Agian, mundua ez da aldatuko, baina bitartean mugimendu eta bizitza peto-petoan igarotzeko aukera dago. Edo Hakin Bey-k dioen bezala, maiz dugu desagertzeko nahia. Nondik desagertu? Norberak bere guneak aurkitu beharko lituzke bizitzeko.

90eko hamarkadan E.H.ko giza eta gazte mugimenduen erreproduktzioak, bere adrekuazio bereziak egoera zehatz batean eta giza eredu berrien antizipazioan, argi uzten du jokarrera anitz eta antagoniko baten birsorrerara dakarrela eta hortzak erakusten dizkio boterearen mekanismo erreproduktzioleek abiadan jarritako prozesu informatzaile errestrukturatzaileak sortu duen giza polarizazio berri eta komunitarioari. Jakue Pascual-en hitzak ditugu bere *Telurika Vasca de Liberación* liburutik hartuak. Honek esan nahi du, badela oraindik gazte jendea garbi desberdintzen duena gaurko sasidemokrazia, joera agintzailea duena eta dena uniformatu eta orokortu nahi duena eta demokrazia materiala non gazteak eraikitzen dituen oinarritzko sareak interkomunikatzeko, bizitzeko, izateko eta egoteko. Gune askatu horietan eman daiteke soilik benetako bizitza, ez irauteko bizitza, baizik eta bizitzeko bizitza. Hor, musika eta politika egokiak ereinda du hazia menperakuntza espektakularraren aurka. Ez ahaztu, ordea, menkerakuntza espektakular horrek irentsi eta erabili egiten duela musika (eta edozer), dagoen tokian mantetzeko.